

ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 21-22

ΜΑΪΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2015

ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ❁ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΡΟΒΑΣ, ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ Ν.Χ. ΜΑΝΤΖΑΡΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ «SAN GIACOMO» (1815-1827) ΜΙΑ ΠΕΡΙΓΗΓΗ
❁ ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΔΑΜΗΣ, ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ
ΤΗΣ ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ: ΑΣΤΙΚΟΙ ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ ❁ ΚΩΣΤΑΣ ΖΕΡΒΟΠΟΥΛΟΣ, ΟΙ ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΙΚΟΥ ΥΜΝΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΑΠΟ ΤΟΝ Ν.Χ. ΜΑΝΤΖΑΡΟ
ΚΑΙ Η ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΥΜΝΟΥ ❁ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΤΙΝΗΣ,
«ΜΙΑ ΣΥΝΑΥΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ ΣΤΗΝ ΚΕΡΚΥΡΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΓΕΓΟΝΟΣ
ΤΥΧΑΙΟ»: ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΕ ΜΙΑ ΑΓΝΩΣΤΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΜΑΝΩΛΗ
ΚΑΛΟΜΟΙΡΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ❁ ΜΑΡΙΑ ΠΑΧΝΙΣΤΗ,
Η ΠΡΕΜΙΕΡΑ ΤΗΣ *SŒUR BÉATRICE* ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ
ΤΟΝ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ❁ ΧΡΗΣΤΟΣ ΗΛ. ΚΟΛΟΒΟΣ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΑΒΑΓΙΑΝΝΗΣ
(1905-1988) «ΠΡΩΘΙΕΡΕΑΣ ΟΡΧΗΣΤΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ» ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ
ΒΙΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΟΥ ❁ ΜΑΡΚΟΣ ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, Ο «ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ» ΛΕΓΕΤΟΣ
❁ ΣΤΕΛΛΑ ΚΟΥΡΜΠΑΝΑ, ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΩΔΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ.
ΜΙΑ ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΛΑΛΛΑ ❁ ΕΠΙΛΕΚΤΑ

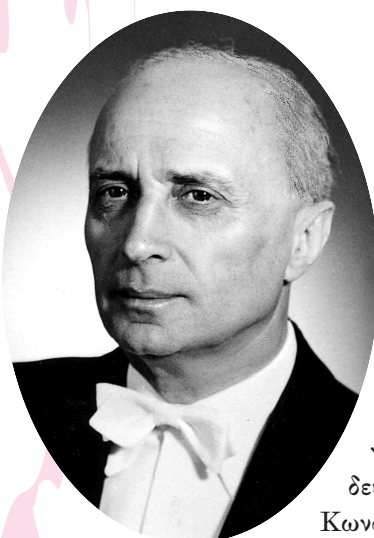

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Θεόδωρος Βαβαγιάννης (1905-1988):

«Πρωθιερέας Ὀρχηστρικής Τέχνης»¹

Πρώτη απόπειρα βιογράφησης του

Στὸν Τάκη Καλογερόπουλο καὶ τὴν Ν.Α.²

Τᾶνε δέκα χρόνια περίπου ἀπὸ σήμερα, ὅταν λάβαμε ἓνα τηλεφώνημα ἀπὸ τὸν τότε ἀναπληρωτὴ καλλιτεχνικὸ διευθυντὴ τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν κ. Βύρωνα Φιδετζῆ στὸ Groningen τῆς Ὀλλανδίας ὅπου σπουδάζαμε, γιὰ νὰ μᾶς ἀνακοινώσει τὴν πρόθεσή του - ἐπίσημη πρόταση ἀργότερα - νὰ ἀναλάβουμε νὰ φέρουμε εἰς πέρας τὴν ἔρευνα, συγγραφή τῶν κειμένων καὶ ἐπιμέλεια ἑνὸς ἀφιέρωματος στὸν πρῶτον μόνιμο ἀρχιμουσικὸ καὶ γενικὸ διευθυντὴ τῆς Κ.Ο.Α. Θεόδωρο Βαβαγιάννη, ποὺ θὰ συνόδευε τὴν ἠχογράφηση ἔργων Ἑλλήνων συνθετῶν, εἰδικότερα δὲ τοῦ Κωνσταντίνου Κυδωνιάτη σὲ Α' ἐκτέλεση. Στὸ διπλὸ ψηφιακὸ δίσκο

1. Ὁ τίτλος δανεισμένος ἀπὸ ἄρθρο στὴ μνήμη τοῦ Βαβαγιάννη στὸ περ. Φιλιππὰρ 120 (Ἰαν. - Μάρτ. 1989). Ἡ φωτογραφία τοῦ Βαβαγιάννη προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχειο τῆς Κ.Ο.Α.
2. Ὀφείλουμε νὰ εὐχαριστήσουμε ἐκ βαθέων ὅλους ὅσους βοήθησαν καθ' οἰονδήποτε τρόπο στὴν πραγματοποίηση τοῦ παρόντος κατὰ τὴν πρώτη καὶ ὀλοκληρωμένη συγγραφή του (2009). Προεξάρχουσα μορφή ὁ ἀγαπημένος Τάκης Καλογερόπουλος, τοῦ ὁποῦ ἡ μόριρα ἐπεφύλαξε νὰ μὴν προλάβει νὰ δεῖ τὸ παρὸν τυπωμένο, ὅπως καὶ ἄλλα ποὺ καθυστέρησαμε νὰ τοῦ δώσουμε γιὰ διαφόρους λόγους, κρίμα τὸ ὁποῖο μιά ζωὴ θὰ κουβαλοῦμε μέσα μας. Στὴ συνέχεια τὸν ἀγαπητὸ συνεργάτη μουσικοδιδάκτη Θωμᾶ Ταμβάκο, ὁ ὁποῖος γιὰ ἄλλη μιά φορὰ ἔθεσε στὴ διάθεσή μας ὅποιο ὕλικό χρειαστήκαμε ἀπὸ τὸ πλουσιώτατο ἀρχειο του. Σημαντικὴ βοήθεια προσέφεραν οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Κ.Ο.Α. Γιώτα Κωνσταντοπούλου, Στέλλα Κάρδαρη καὶ Τίτος Γουβέλης. Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ τοὺς εὐχαριστήσουμε ἰδιαίτερος. Ἀκόμη, τοὺς φίλους, συνεργάτες, μουσικολόγους καὶ ἐν ἐνεργείᾳ μουσικούς δρ. Γιάννη Μπελώνη, Γιάννη Σαμπροβαλάκη καὶ Γιάννη Τσελίκα. Εὐχαριστίες ὀφείλουμε γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση καὶ τὴ βοήθειά της στὴν δρ. Ἐλευθερία Δαλέζιου τοῦ Τμήματος Ἀρχαίων Γενναδείου Βιβλιοθήκης καὶ τὴν ὑπεύθυνη Ἀρχεῖου Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασικῶν Σπουδῶν δρ. Ναταλία Vogeikoff-Brogan. Ἐχωριστὸ εὐχαριστῶ στὸν ἀείμνηστο πλέον Δάσκαλο, συμπαραστάτη, φωτεινὸ καθοδηγητὴ καὶ φίλο Τάτση Ἀποστολίδη, ὁ ὁποῖος μᾶς διηγήθηκε ἱστορικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ του στὴν Κ.Ο.Α. σχετικὰ μὲ τὸν Θ. Βαβαγιάννη καὶ σκιαγράφησε τὸ πορτραῖτο του μὲ τρόπο γλαφυρὸ, παραστατικὸ καὶ ἐντιμο. Ἐκτίμηση καὶ σεβασμὸ, στὸ μουσικολόγο-ἔρευνητὴ κ. Γιώργο Λεωτσάκο. Ὀφειλόμενη φιλία καὶ εὐχαριστίες ἐκ βαθέων, ἑτεροχρονισμένα δημόσια καταγεγραμμένες, στὸν συνάδελφο καὶ καλὸ φίλο Βασίλη Ρακιτζῆ καὶ τὴ Βασούλα. Στὴν τσελλίστρια «τὸ ἄλλο μάτι!» μας, κ. Μαρίνα Κολοβοῦ. Στὴν προστάτιδά μας ἀπὸ τὴν ρομμελιώτικη Ἐφτάνησο ἐκ μητρὸς Ν.Α. Τέλος, στὸν ἀκάματο ἐργάτη τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς «ἀνάσκαφῆς», κ. Βύρωνα Φιδετζῆ.

αὐτὸν τῆς Κ.Ο.Α., θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ Βυζαντινὴ Θυσία τοῦ Πέτρου Πετρίδη.

Μετὰ ἀπὸ καιρὸ (Φεβρουάριος 2009), καὶ ἀφοῦ εἶχε κυκλοφορήσει τὸ 1^ο διπλὸ CD μὲ ἑλληνικὰ ἔργα ὑπὸ τὸν ἰδρυτὴ τῆς Ὁρχήστρας Φιλοκτῆτη Οἰκονομίδη, ξεκινήσαμε τὴν ἐνδεδειγμένη ἐρευνα σὲ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα, βιβλιοθήκες καὶ ὅπου ἄλλοῦ πιστεύαμε ὅτι θὰ ὑπῆρχε ὕλικὸ πρὸς μελέτη καὶ ἀξιοποίηση. Ἀφοῦ ἡ «συγκομιδὴ» τελείωσε, ξεκίνησε ἡ μελέτη, ἀξιολόγηση καὶ τεκμηρίωση πολλῶν εὐρημάτων καί, ἀφοῦ πέρασε, ὡς ἦταν ἀναμενόμενο, ἀπὸ διάφορους γραφειοκρατικούς ἢ ἄλλους σκοπέλους, νὰ πού σήμερα, τέλη τοῦ 2015, σὰς παραδίδουμε μέρος τοῦ πονήματός μας αὐτοῦ, ὡς ἓνα μικρὸ ἀφέρωμα στὰ 110 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Θεοδώρου Βαβαγιάννη.

Προσπαθήσαμε νὰ καλύψουμε ὅσο γίνεται καλύτερα τὶς περισσότερες πτυχὲς τοῦ καλλιτέχνη Βαβαγιάννη καὶ νὰ σὰς δώσουμε ὅσο περισσότερα ἱστορικὰ στοιχεῖα μπορούσαμε, ἀφήνοντας φυσικὰ κάποια ἄκρως συσχετιζόμενα μὲ τὴν ἱστορία τῆς Κρατικῆς Ὁρχήστρας Ἀθηνῶν νὰ δημοσιευτοῦν, ὅταν καὶ ἐφόσον ἡ διοίκηση τῆς Ὁρχήστρας ἀποφασίσει νὰ φέρει στὸ φῶς ὅλη τὴν ἐργασία μας.

Ἄς ξεκινήσουμε λίγο ἀνορθόδοξα, δίνοντας κατὰ πρῶτον τὸ στίγμα τοῦ ἀρχιμουσικοῦ Βαβαγιάννη πρὶν τὸν βιογραφῆσουμε. «Ὅποιος παρακολουθεῖ προσεκτικὰ τὴν ἐργασία τοῦ μαέστρου Βαβαγιάννη ἀντιλαμβάνεται τὴν προσήλωσή του στὴ λεπτομέρεια, ἰδίως ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἰσορροπία ρυθμοῦ καὶ χρωματισμῶν, πού εἶναι ἡ πρώτη “ζώνη ἐμφανίσεως” μιᾶς καλῆς ἐκτελέσεως. Τὸ κακὸ εἶναι πὼς αὐτὴ ἡ ἐπιμέλεια γύρω ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τῆς ἐρμηνείας ἀπορροφᾷ σημαντικὴ ἐνέργεια εἰς βᾶρος μιᾶς βαθύτερας διεισδύσεως στὴν οὐσία τῆς μουσικῆς. Δὲν παραβλέπουμε βέβαια τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ ὀλίγιστες δοκιμὲς δὲν ἐπιτρέπουν πάντοτε τὴν μετάβαση ἀπὸ τὸ στάδιο τῆς μελέτης τῶν τεχνικῶν λεπτομερειῶν στὸ ἐπόμενο τῆς καλλιτεχνικῆς ὀλοκληρώσεως. Συμβαίνει ἐπίσης νὰ παρουσιάξῃ τακτικὰ ὁ Βαβαγιάννης νέα, ἐνδιαφέροντα ἔργα σὲ πρώτη ἐκτέλεση, πράγμα πού τετραγωνίζει τὸν φόρτο τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας».³

Ὁ Θεόδωρος Βαβαγιάννης, γεννήθηκε στὰ Φι-

λιὰτρά στὶς 9.3.1905 (κατὰ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιο) καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα στὶς 24.11.1988. Ἀπὸ μικρῆ ἡλικίας τραγουδοῦσε στὴν παιδικὴ ἐκκλησιαστικὴ χορωδία καὶ ἡ πρώτη φορὰ πού τοῦ ζήτησε ὁ αἰμνηστος Ἰωάννης Σακελλαρίδης νὰ τὴ διευθύνει, ἦταν 12 χρόνων. Σπούδασε θεωρητικὰ στὸ Ὁδεῖο Ἀθηνῶν (1921-32) – στὴ Σχολὴ Ἀνωτέρων Θεωρητικῶν γράφτηκε στὰ 1924 – ἀποφοιτώντας μὲ «Ἄριστα Παμψηφεῖ» (Ἀρμονία – 1927, Ἀντίστιξη καὶ Φούγκα – 1932 μὲ τὸν Φιλοκτῆτη Οἰκονομίδη καὶ ἐνορχήστρωση μὲ τὸν Ἰβάν Μπούτνικωφ). Στὰ 1929-39 ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ βοηθὸς τοῦ Δημήτρη Μητρόπουλου. Τὴν περίοδο 1924-38 διετέλεσε μέλος τῆς Συμφωνικῆς Ὁρχήστρας τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν στὰ κρουστά.⁴ Κατόπιν (1938-39) σπούδασε διεύθυνση ὀρχήστρας ὡς ὑπότροφος στὴν Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου, μὲ τοὺς Walther Gmeindl καὶ Kurt Thomas. Θεωροῦσε τὴν ἐκεῖ τακτὴ, ἀπὸ μέρους του, παρακολούθηση συναυλιῶν καὶ παραστάσεων ὅπερας ἀπὸ τὴν περίφημη Φιλαρμονικὴ καὶ τὴν Κρατικὴ Ὁπερα ὡς τὸ καλύτερο «σχολεῖο», γι’ αὐτὸ πολλές φορές σὲ παλιὰ βιογραφικά του ἢ σὲ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς βλέπουμε νὰ ἀναφέρεται ὅτι σπούδασε καὶ στὴ Φιλαρμονικὴ καὶ τὴν Ὁπερα τοῦ Βερολίνου. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς λαμπρῆς καλλιτεχνικῆς του πορείας ὑπῆρξε μέλος καὶ «ἀκκομπανιατέρ» τῆς Χορωδίας Ἀθηνῶν (1923-1935), καθὼς καὶ διδάσκαλος στίς νυχτερινὲς σχολές της μὲ τοὺς Π. Γλυκοφρίδη, Θ. Παπαχαραλαμπίδη, Σπ. Σαββίδη, Σπ. Τσαντίλα, Γ. Φιλόπουλο, Χ. Χόρτη καὶ Δ. Γάσπαρη. Δίδαξε θεωρητικὰ ὡς καθηγητὴς στὸ Ὁδεῖο Ἀθηνῶν ἐκπαιδεύοντας ἑκατοντάδες μαθητὲς ἀπὸ τὸ 1932 ὡς τὸ 1975, ἀνάμεσα σ’ ἄλλους καὶ τοὺς Δημήτρη Φάμπα, Μιλτιάδη Καρύδη καὶ Γιάννη Ἰωαννίδη. Διετέλεσε ἀρχιμουσικὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου (1935-36), τῆς Συμφωνικῆς Ὁρχήστρας τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰδρύματος Ραδιοφωνίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του (1938-τέλος 1954, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κατοχὴ, καὶ 1963-69) καὶ τῆς Συμφωνικῆς Ὁρχήστρας τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν (1940-42). Τὰ πρῶτα κοντσέρτα πού ἔδωσε στὴ ζωὴ του ἦσαν ὀργανωμένα ἀπὸ τὴν «Περιοδητικὴ Λέσχη». Τὸ πρῶτο δόθηκε στὶς 11.4.1937 στὸ «Ἀμφιαράειον» Πατρῶν, καὶ περιελάμβανε τὸ Concerto Grosso No 17 τοῦ Händel καὶ τὴ Μικρὴ Νυχτερινὴ Μουσικὴ τοῦ Mozart. Τὸ ντεμποῦτο του

3. Ἀπὸ μιὰ «Συνοπτικὴ Κρίση γιὰ τὸν Βαβαγιάννη» τοῦ Μίνου Δούνια δημοσιευμένη στὰ Μουσικοκριτικά του (Ἐκλογή ἀπὸ τὸ κριτικὸ ἔργο του, ἐπιμέλεια Γ.Ν. Πολίτη, [Ἀθήνα] Ἐστία, [1963]), στίς 4 Ἰουλίου 1954, σ. 179.

4. Μέλος τῆς ἴδιας ὀρχήστρας στὰ τύμπανα ἦταν καὶ ὁ ἀρχιμουσικὸς Τόττης Καραλίβανος (1901-1987), ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε στὴ θέση αὐτὴ τὸν Δημήτρη Μητρόπουλο.

μέ τη Συμφωνική Ὀρχήστρα τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν ἔγινε στίς 11.2.1940⁵ στὰ «Ὀλύμπια» ἐρμηνεύοντας τὴν 5^η Συμφωνία τοῦ Schubert, τὸ Κοντσέρτο γιὰ βιολί καὶ ὀρχήστρα τοῦ Tchaikovsky μετὰ τὸ Βύρωνα Κολάση, τὴν 8^η Συμφωνία τοῦ Beethoven καί, τέλος, τὴν Τραγικὴ Εἰσαγωγή τοῦ Brahms.⁶

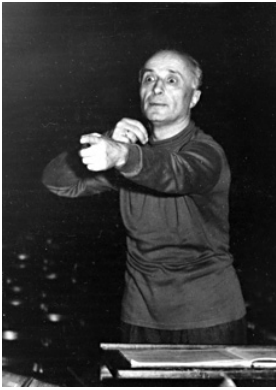
Μετὰ τὴν κρατικοποίηση τῆς Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν καὶ τὴ μετονομασία τῆς σὲ Κρατικὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν (1942-43) διορίσθηκε σὲ θέση ἀρχιμουσικοῦ, ἀναλαμβάνοντας ἐν συνεχείᾳ ἀναπληρωτῆς γενικὸς διευθυντῆς τῆς Ὀρχήστρας (1957-62), λίγες μέρες μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Φιλοκτῆτη Οἰκονομίδη (ἀπεβ. 16.12.1957), καὶ κατόπιν γενικὸς διευθυντῆς μέχρι τὴν 11^η.9.1969, ὅποτε παραιτήθηκε διαμαρτυρούμενος γιὰ τὴν ἄρση τῆς μονιμότητας τῶν μουσικῶν τῆς Ὀρχήστρας.⁷ Τότε τιμῆθηκε μετὰ τὸν τίτλο τοῦ

5. «Χάρη στὸν τότε Ὑπουργό, ἀείμνηστο Κοτζιά [ἐν τὸν Κώστα Κοτζιά, Ὑπ. Πρωτεύουσας ἐπὶ Πρωθυπουργίας Ἰ. Μεταξᾶ] καὶ στὸν τότε διευθυντῆ τοῦ ᾠδείου [Ἀθηνῶν], μὴ μουσικό, ἀείμνηστο Γεώργιο Ζαρίφη, ποὺ καὶ οἱ δύο τους ἐπεδίωκαν νὰ ἐμφανίσουν νέους ἱκανοὺς μαέστρους». Ἐλένη Χαλκούση, ραδιοφωνικὴ συνέντευξη στὴν ἴδια, στὰ μέσα τοῦ 1955 καὶ πρὶν τὴν ἐναρξὴ τῶν συναυλιῶν τῆς Κ.Ο.Α. στὸ Ἡρώδειο στίς 29 Ἰουνίου. Ἡ συνέντευξη παραχωρήθηκε ἐπ' ἀφορμῇ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ μαέστρου ἀπ' τὸ καλλιτεχνικὸ του ταξίδι στὴν Οὐάσινγκτων.
6. Ὁ Βαβαγιάννης λυπόταν, στὴν ἴδια συνέντευξη στὴν Ἐλ. Χαλκούση, ποὺ ὁ Brahms δὲν ἔχει γράψει περισσότερα συμφωνικὰ ἔργα, λέγοντας χαρακτηριστικὰ πὼς ὁ Brahms εἶναι «τὸ μουσικὸ του χόμπυ». Δικαιολογοῦσε τὴν ἀγάπη του στὸ συνθέτη ὡς ἐξῆς: «ἐκείνο ποὺ με ἐλκύει στὸν Brahms, εἶναι τὸ πολὺπλοκο τῶν ρυθμῶν ποὺ συνυπάρχουν, οἱ πολλὲς καὶ ποικίλες μελωδίαι, ποὺ πρέπει νὰ τίς ξεχωρίσεις, νὰ τίς ξεδιαλύεις, καὶ νὰ τίς φέρεις στὸ φῶς ὅλες ἀνάγλυφες, χωρὶς νὰ καλυφθεῖ ἡ κύρια ιδέα. Εἶναι αὐτὲς οἱ πυκνογραμμένες σελίδες ποὺ κάθε μέτρο καὶ γραμμὴ τους εἶναι ἓνας μουσικὸς κόσμος, κάθε μέτρο τους ἓνα πρόβλημα γιὰ λύση. Ἀπεχθάνομαι τίς ἄδειες σελίδες ὅπου ἓνας συνθέτης ἔχει ρίξει ποὺ καὶ ποὺ μερικὲς νότες, ἔτσι ἀπλὰ σὰν σημεῖα στίξης...».
7. Φημολογεῖται καὶ τὸ ἐνδεχόμενον νὰ τὸν ἐξηνάγκασε σὲ παραίτηση τὸ δικτατορικὸ καθεστῶς Παπαδοπούλου (σύμφωνα μετὰ προφορικὰ μαρτυρίες παλαιμάχων μουσικῶν καὶ τὴ φράση τοῦ Γιώργου Λεωτσάκου σὲ δημοσίευσμά του γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Βαβαγιάννη «ὅταν ἡ χούντα τὸν ἐξηνάγκασε σὲ παραίτηση», Ἡ Πρώτη, 12.1.1989, σ. 24). Πολὺ πιθανὸν ὅμως νὰ παραιτήθηκε ὄντως λόγω τῆς ἄρσης τῆς μονιμότητας τῶν μουσικῶν, μιᾶς ποὺ ὁ Βαβαγιάννης ἦταν γνωστὸ πὼς ὑπηρετοῦσε μετὰ κίεραποστολικὸ ζῆλο καὶ παροιμιώδη

Ἐπίτιμοι Γενικοῦ Διευθυντῆ τῆς Κ.Ο.Α. Ὁ Βαβαγιάννης, ἐπίσης, ἦταν ὁ μαέστρος ποὺ ἐγκαινίασε τὸ Πρῶτο Φεστιβάλ Ἀθηνῶν μετὰ συναυλία ποὺ διηύθυνε ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν (24.8.1955) μετὰ σολίστ τὴ διαπρεπῆ πρωταγωνίστρια τοῦ παγκόσμιου λυρικοῦ θεάτρου, τὴ μεσόφωνο Ἐλενα Νικολαΐδου, παρουσία ἀπάσης τῆς τότε βασιλικῆς οἰκογενείας, τοῦ ἀντιπρόεδρου τῆς κυβερνήσεως Παπάγου, Παναγιώτη Κανελλόπουλου, καὶ πολλῶν ὑπουργῶν τῆς. Ὁ Βαβαγιάννης ὡς γενικὸς διευθυντῆς τῆς Κ.Ο.Α., χάρις στὴν ὀργανωτικὴ του δεινότητά, κατάφερε νὰ ἐφαρμόσει τὸν προγραμματισμὸ τῆς Ὀρχήστρας γιὰ ὅλη τὴν καλλιτεχνικὴ περίοδο, ξανάφερε τὸ θεσμὸ τῶν συνδρομητῶν καί, τὸ κυριότερο, ἐξασφάλισε κονδύλι ἀπὸ τὸν κρατικὸ «κορβανὰ» – πείθοντας τὸν τότε Ὑπουργὸ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, Κωνσταντῖνο Τσάτσο – ὥστε νὰ ἀποκτήσουν ἐπιτέλους οἱ μουσικοὶ τῆς Ὀρχήστρας τοῦ ἐνιαῖο ἐπίσημο ἐνδύμα γιὰ τίς ἐμφανίσεις τους ὡς συνόλου.

Ἦταν ἄνθρωπος καὶ καλλιτέχνης μετὰ σιδηρὰ πειθαρχία, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐκπορευόταν καὶ ἡ ἀπαιτήσή του πρὸς τὰ μέλη τῆς Ὀρχήστρας νὰ ἐργάζονται μετὰ ἐκκλησιαστικὴ εὐλάβεια καὶ προσήλωσι. Χαρακτηριστικὸς εἶναι καὶ ὁ τρόπος ποὺ διηύθυνε (ἀνευ μπαγκέττας, ὅπως ὁ Δάσκαλός του Δ. Μητρόπουλος) μετὰ τὸ δεξιὸ του χέρι, σχηματίζοντας τὸ σύμβολο τοῦ Σταυροῦ, ἐνώνοντας δηλαδὴ τίς ἄκρες τῶν τριῶν πρώτων δαχτύλων

νομιμότητα τὴν Ὀρχήστρα καὶ τὰ συμφέροντά της. Ἐπιστολὴ τοῦ ἰδίου τοῦ Βαβαγιάννη πρὸς τὸ γενικὸ διευθυντῆ τῆς Κ.Ο.Α., Μ. Χατζιδάκι, μετὰ ἡμερομηνία 7.12.1981, στὴν ὁποῖα ὁ Βαβαγιάννης ἐξηγεῖ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀκυρώνει τίς ἐμφανίσεις του στὸ πόντιομ τῆς Ὀρχήστρας στίς 21.12.1981 καὶ 22.2.1982, συνάδει μετὰ τοὺς λόγους παραίτησής του ἀπὸ τὸ τιμὸν τῆς Ὀρχήστρας στὰ 1969. Γράφει λοιπὸν ὅτι «αἰτία εἶναι τὸ γνωστὸ ζήτημα τῶν ἐκτάκτων μουσικῶν, τὸ ὁποῖο εἶναι πιθανὸ νὰ με στενοχωρήσει ἀπρόβλεπτα τὴν τελευταία στιγμή. Προτιμῶ νὰ περριμένω τὴν ὀριστικὴ τακτοποίησή του, τὴν ὁποῖα εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ πετύχετε, ὅταν θὰ εἶμαι καὶ πάλι στὴ διάθεσή σας». Τουλάχιστον, ὁ Βαβαγιάννης εἶχε τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐθιξία ὅταν ἔνοιωσε ὅτι ἀπειλοῦνται ἡ Ὀρχήστρα, τὴν ὁποῖα αὐτὸς διηύθυνε, καὶ οἱ μουσικοὶ του, νὰ παραιτηθεῖ καὶ νὰ μὴ παίξει τὸ παιχνίδι τῆς ἐξουσίας, ἀφήνοντας, ἔτσι, τὸ ὄνομά του ἔξω ἀπὸ τὸν μακρὸ, δυστυχῶς, κατάλογο τῶν πολιτικῶν διεφθαρμένων τιμονιέρηδων τῶν κρατικοδίαιτων ὀργανισμῶν μας τότε καὶ τώρα.

Ὁ Θ. Βαβαγιάννης διευθύνει σὰν νὰ κάνει τὸ σταυρὸ του (1962, Ἀρχεῖο Θ. Βαβαγιάννη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

του (βλ. φωτογραφία). Παροιμιώδης ἡ φράση του ὅταν βρισκόταν στὴν ὀρχήστρα: «ἐδῶ μέσα εἶναι Ἑκκλησία». Ἄλλωστε ἡ ἀγάπη του καὶ ἡ ἀφοσίωσή του στὴν Ὀρχήστρα του ἦταν τέτοια πού ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικά του ταξείδια ἢ τὰ ταξείδια διακοπῶν του, ἔστελνε πάντα γράμματα, τηλεγραφήματα κ.τ.λ. στὴν γραμματέα του Χριστίνα Τζάθα, μὲ ὅλες τὶς ἐκκρεμότητες πού εἶχε στὸ μυαλό του, ὥστε ἡ ἴδια νὰ τὶς ἐκπληρῶνει τὸ συντομότερο δυνατὸν καὶ κατόπιν νὰ τὸν ἐνημερώνει γιὰ τὰ ἀποτελέσματα.

Ἐπιβεβαιωμένη ἐπίσημη δισκογραφία τοῦ Βαβαγιάννη δὲν ὑπάρχει, ἀπ' ὅ,τι γνωρίζουμε. Τὸ μοναδικὸ γνωστὸ μας τεκμήριο εἶναι τὸ παρακάτω, γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς διαφώτισε ὁ στενός μας συνεργάτης Θωμᾶς Ταμβάκος: Pallandios, Menelaos G.: «Prière sur l'Acropole», Orchestra Sinfonica di Torino della RAI, Dir.: Theodore Vavayannis.⁸

Ὁ ἄνθρωπος Βαβαγιάννης

Ὁ Βαβαγιάννης, ὅπως διαβάζουμε σὲ δαχτυλογραφημένες σημειώσεις τῆς συζύγου του Ἰπατίας Ψαράκη, ἔδινε μεγάλη σημασία στοὺς φίλους. Εἰδικότερα στοὺς ἀγαπημένους του Κωνσταντῖνο Κυδωνιάτη καὶ Μενέλαο Παλλάντιο, στοὺς ὁποῖους πάντοτε θεωροῦσε ὅτι χρωστοῦσε ὑψίστη εὐγνωμοσύνη, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἀγόγγυστα ἀναπλήρωναν τὰ μαθήματά του στὸ Ὡδεῖο κατὰ τὶς περιόδους τῆς ἀπουσίας του στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ συναυλίες. Ἀκόμη, σὲ δημοσιευμένο κείμενο τοῦ Γιώργου Λεωτσάκου γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Βαβαγιάννη, διαβάζουμε: «δέχτηκε συχνότατα τὰ ἔντονα πυρὰ τῆς κριτικῆς μου [...]. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ

του θὰ εἶχε κάθε δίκιο νὰ μοῦ βαστᾶ ἰσόβια κακία. Ὅχι μόνο δὲν ἔκαμε κάτι τέτοιο ἀλλὰ, παρακολουθώντας τὴν ὅποια κριτικὴ μου πορεία καὶ ἐξέλιξη, γύρω στὰ 1980 πλησιάσαμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ μοῦ συμπαραστάθηκε προθυμότατα, μεταξὺ ἄλλων καὶ στὶς ἱστορικές μου ἔρευνες γύρω ἀπὸ τὴ μουσικὴ μας. Γίναμε, θὰ ἴλεγα, φίλοι μέχρις σημείου, πάντα τυπικότατος, νὰ μοῦ τηλεφωνεῖ στὴν ὀνομαστικὴ μου ἐορτὴ γιὰ νὰ μοῦ εὐχηθεῖ καὶ μάλιστα μὲ πολλὴ ἀγάπη».⁹ Ὅλα τούτα, γράφει ὁ Λεωτσάκος, εἶναι «χρέος στὴ μνήμη τοῦ ἀνθρώπου, πάνω ἀπ' ὅλα, καὶ προσωπικὴ μαρτυρία πού ἡ κατάθεσή της εἶναι γιὰ μένα ζήτημα συνείδησης ὡς ἀνθρώπου καὶ ἱστορικοῦ». Ὁ Κωνσταντῖνος Δεσποτόπουλος ἀπ' τὴν ἄλλη, στὸ βιβλίο του *Φήμη ἀπόντων* δημοσιεύει κείμενό του ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα *Τὰ Νέα* τῆς 29^{ης}.11.1988, στὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει τὸ Θεόδωρο Βαβαγιάννη «ἀρχιμουσικὸ τῶν δύσκολων χρόνων». Σημειώνει ὅτι στὴν Κατοχὴ μὲ τὴν πείνα νὰ μαστίζει τὸ λαὸ καὶ τοὺς μουσικούς φυσικά, ὁ Βαβαγιάννης ἀνήγαγε τοὺς μουσικούς του σὲ ἐθνικούς λειτουργοὺς καὶ κατάφερε νὰ ἐκμαιεῖ ἐξ αὐτῶν τὸν καλύτερό τους ἑαυτὸ στὶς συναυλίες γιὰ τὴ μουσικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν καταφρονεμένων Ἀθηναίων. «Αὐτοπειθαρχημένος ὑποδειγματικά, προικισμένος μὲ ἄκρα μουσικὴ αἰσθαντικότητα καὶ μὲ σπάνια ἰκανότητα διοικητικὴ, ἀσχοῦσε μὲ αὐστηρότητα καὶ ἀκρίβεια τὸ συνθετικὸ λειτουργήμα τοῦ ἀρχιμουσικοῦ, καὶ ὡς ἐρμηνεῖα πνεύματος καὶ ὡς διοίκηση ψυχῶν. [...] Τὸ σοβαρὸ ἦθος του, ρίζα τῆς ἀψογῆς συμπεριφορᾶς του, κατοχύρωνε τὸ ἀδιάβλητο κύρος του πρὸς τοὺς μουσικούς του συνεργάτες. Ἀξίζει, παράλληλα πρὸς τὸ καλλιτεχνικὸ του μέγεθος, νὰ ἐξαρθεῖ καὶ ἡ ἀψογὴ συμπεριφορὰ του, ἄξια τοῦ πιὸ ἠθικά ὑπεύθυνου ἀτόμου».¹⁰

Ὀρχήστρες πού διηύθυνε ὁ Θεόδωρος Βαβαγιάννης καὶ τὸ ρεπερτόριό του

Στὴ διάρκεια τῆς καριέρας του ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τοῦ Ὡδεῖου Ἀθηνῶν, τὴν Κ.Ο.Α. καὶ τὴ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τοῦ τότε Ε.Ι.Ρ. ὁ Βαβαγιάννης διηύθυνε ἄλλες 48 ὀρχήστρες,¹¹ σύμφωνα μὲ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο του. Μερικὲς ἀπὸ

8. Βλ. <http://web.tiscali.it/fonotecatrota/cdclassica.pdf> γιὰ τὴν ὥρα δὲ γνωρίζουμε τίποτα παραπάνω σχετικῶς.

9. Λεωτσάκος, ὁ.π.

10. Κωνσταντῖνος Δεσποτόπουλος, *Φήμη Ἀπόντων*, Ἀθήνα, Καστανιώτης, 1995, σ. 120-1.

11. Παρόλο πού ἄρесе, ὡς ἦταν φυσικὸ, στὸ Βαβαγιάννη νὰ εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλων ξένων ὀρχηστρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, παρὰ ταῦτα στὴν Ἑλ. Χαλκού-

Πρόγραμμα συναυλίας της Φιλαρμονικής του Βερολίνου (Αρχείο Θ. Βαβαγιάννη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

αυτές είναι η Φιλαρμονική Όρχηστρα και η Συμφωνική Όρχηστρα της Ραδιοφωνίας του Μπεογκράντ (12.11.1952), η Φιλαρμονική Όρχηστρα των Σκοπίων (19.11.1952), η Έθνικη Όρχηστρα της Ουάσινγκτων (30.4.1955, με σολιστ τόν πιανίστα Γιώργο Μάνο, μόνιμο σολίστα της Όρχηστρας, στο 4^ο Κοντσέρτο για πιάνο και όρχηστρα του Beethoven· ακόμη έρμηνευσε την Εισαγωγή από τόν Έλευθερο Σκοπευτή του Weber, την Εισαγωγή της Αγίας Βαρβάρας του Βάρβογλη¹² και τήν 4^η Συμφωνία του Brahms), οι Συμφωνικές Όρχηστρες της Ραδιοφωνίας των Παρισίων (9.11.1955) και της Στουτγάρδης (12.11.1955), η Όρχηστρα της Ραδιοφωνίας της Γενεύης (23.11.1955), η Φιλαρμονική του Βερολίνου (η 1^η στις 13.6.1956, όποτε ο Βαβαγιάννης έρμηνευσε τή Συμφωνία του Λίντς, KV 425 του Mozart, τó Κομματί Κοντσέρτου για πιάνο και όρχηστρα, έργο 92 του Schumann με τόν Jürgen Meyer και τήν 4^η Συμφωνία του Brahms, και η 2^η στις 31.3. 1960, όποτε διηύθυνε τή Συμφωνία σέ Ντό μείζ. KV 200 του Mozart, τή Μπουρλέσκα για πιάνο και όρχηστρα του Richard Strauss με τόν Winfried Wolf, τόν Τσάμκο, τόν Ήπειρώτικο και τόν Κλέφτικο του Νίκου Σκαλ-

ση (ό.π.) έλεγε ότι «εμάς η ζωή μας είναι εδώ, εδώ είναι ό τόπος μας, και κάθε φορά που βρίσκομαι ανάμεσα στους συναδέλφους μου της όρχηστρας, αισθάνομαι χαρά, γιατί όλοι μαζί μοχλούμε και κάνουμε ό,τι μπορούμε για να δημιουργήσουμε τή νεοελληνική μουσική παράδοση».

12. Ό Βαβαγιάννης στήν ίδια συνέντευξη στήν Έλ. Χαλκούση (ό.π.), έρωτηθεις για τó τί θα του μείνει από αυτό τó ταξείδι, άπαντούσε «είναι η νίκη που κέρδισα και η εύχαρίστηση που δοκίμασα προσθέτοντας στο πρόγραμμά μου τó έργο Preludio από τήν Αγία Βαρβάρα του Βάρβογλη, που ήταν ό πρώτος μου δάσκαλος στή θεωρία». Ό ενδιαφερόμενος μπορεί ν' ανατρέξει στο Αρχείο Βαβαγιάννη τó όποιο φυλάσσεται στήν Γεννάδειο Βιβλιοθήκη.
13. Άξιο λόγου, ότι τήν περίοδο αυτή σόλο Τυμπανίστας

κώτα και τή 2^η Συμφωνία του Borodin),¹³ ή Όρχηστρα της «Ρωμανικής Έλβετίας», ή Συμφωνική Όρχηστρα του Μόντε-Κάρλο, ή Φιλαρμονική Όρχηστρα της Σλοβενίας, ή Συμφωνική Όρχηστρα του Ζάγκρεμπ, ή Κρατική Φιλαρμονική Όρχηστρα της Βουδαπέστης, ή Κρατική Φιλαρμονική «George Enescu», ή Συμφωνική Όρχηστρα της Λιμβουργίας του Μαστρέιχτ, ή Τσέχικη Φιλαρμονική Όρχηστρα της Πράγας, ή Κρατική Συμφωνική Όρχηστρα του Ντούσιμπουργκ, οι Κρατικές Όρχηστρες της Νυρεμβέργης, του Μπίλεφελντ και του Mülheim-Essen, ή Κρατική Βαυαρική Όρχηστρα του Μονάχου και άλλες όρχηστρες σέ Τορίνο, Βερολίνο, Λίντς, Κλούτς, Μαδρίτη, Φρανγκφούρτη, Μπόκουμ, Όστράβα, Άννόβερο, Στρασβούργο, Χάγη, Φράμπουργκ, Τσεχοσλοβακία, Βαρσοβία, Βόννη, Βρέμη κ.ά.

Πλουσιότατο είναι τó συμφωνικό ρεπερτόριο του Βαβαγιάννη. Από τά κλασικά έργα παρατηρούμε, μεταξύ άλλων, έργα των (με * σημειώνονται αυτά που προσέφερε σέ α' έκτέλεση με τήν ΚΟΑ): Boyce (7^η Συμφωνία)*, Aresnky (Παράλλαγες σ' ένα θέμα του Tchaikovsky), Couperin-Milhaud (Sultane Suite: Introduction et Allegro)*, Massenet (Φαίδρα, Εισαγωγή), Bach-Μητρόπουλου (Φαντασία και Φούγκα σέ σόλ έλ.), Bach-Respighi (Πρελούδιο και Φούγκα σέ ρέ μείζ.)*, Bizet (La Patrie, Εισαγωγή), Bruckner (Συμφωνίες άρ. 3, 4, 5*, 7), Rabaud (Procéssion Nocturne, Συμφωνικό ποίημα), Rameau (Κάστωρ και Πολυδεύκης, Σουίτα), Frescobaldi-Giannini (Frescobaldiana, Toccata, Aria, Fuga)*, Fauré-Haëndel-Harty (Water Music) και Humberdinck.

Έκτός αυτών, ό Βαβαγιάννης δίδαξε και πολλά έργα συγχρόνων - μοντέρνων συνθετών. Κάποια από αυτά είναι τών Graener (The Flute of "Sans Souci"* – Suite, Symphony from Vienna*), Hanson (Symphony Nr 2)*, Hermann B. (For the Fallen – Symphonic Poem), Ireland (Epic March), Vaughan Williams (Fantasy on a theme by Tomas Tallis)*, Vuataz (Εισαγωγή για τή Νεότητα)*, Ward R. (1st Symphony*, Jubilation* – An Overture), Andriessen (Παράλλαγες σ' ένα θέμα του Κουνάου)*, Elgar, Enescu, Mahler, Malipiero (Πρώτη και Τρίτη Συμφωνία*), Martinu¹⁴ (Συμφωνίες άρ. 1*, 3, 4* και 5*),

της Φιλαρμονικής Όρχηστρας του Βερολίνου ήταν ό Γεράσιμος Αύγερινός, θέση τήν όποίαν κατείχε από τó 1939 έως τó 1970.

14. Γνωστή η λατρεία του Βαβαγιάννη στόν Bohuslav Martinu. Μάλιστα η χήρα του συνθέτη είχε δηλώσει

Milhaud, Barber, Britten, Delius, Debussy, Honegger, Pizzetti, Prokofiev, Ravel, Reger (Παραλλαγές σ' ένα θέμα του Mozart, έργο 132)*, Respighi, Roussel (Συμφωνίες 3 και 4*, Φλαμανδική Ραψωδία και Σουίτα σε Φα), Shostakovich, Chausson, Cilea (Μικρή Σουίτα)* και Hindemith.

Πολύ μεγάλη είναι και η συμβολή του στην Έλληνική Μουσική, εμφανίζοντας με την Κ.Ο.Α. έργα σε Α' ή όχι εκτέλεση. Κάποια δὲ ἀπὸ τὰ παρακάτω τὰ ἐρμήνευσε μετὴν Ὁρχήστρα πάνω ἀπὸ μιὰ φορά. Μὲ ἀλφαβητική σειρά εἶναι τὰ κάτωθι καὶ μετὰ * σημειώνονται αὐτὰ ποὺ προσέφερε σὲ Α' ἐκτέλεση:

Θεόδωρος Ἀντωνίου: Εἰσαγωγή – 22.2.1965*

Γεώργιος Ἀξιότιης: Τὸ Δειληνὸν – 16.12.1945, Ὁ Κάμπος – 1.12.1946*, Δυρικὸ Ἰντερμέτζο – 9.11.1947*, Σουίτα Ἐγχόρδων – 30.8.1948*

Γεώργιος Βακαλόπουλος: Εἰσαγωγή Τριῶν Ἑλληνικῶν Θεμάτων – 23.1.1949*

Μάριος Βάρβογλης: Ποιμενικὴ Σουίτα – 2.8.1943, Πρελούδιο, Χορικὸ καὶ Φούγκα στὸ θέμα BACH – 16.7.1945, Ἁγία Βαρβάρα – 18.1.1953

Γεώργιος Βιτάλης: Ἑλληνικὴ Φαντασία – 11.11.1945*

Γεώργιος Γεωργιάδης: Συμφωνικὸ Πρελούδιο – 27.3.1967*

Βασίλης Δέλλιος: Προπύλαια, Εἰσαγωγή – 26.2.1968*

Ἀντίοχος Εὐαγγελάτος: Συμφωνία σὲ Ντὸ μείζ. – 13.8.1945, Ἐπιτύμβιον – 29.7.1946, Ἀκρογιάλια καὶ βουναὶ τῆς Ἀττικῆς – 15.12.1957, Εἰσαγωγή σ' ἓνα δράμα – 9.3.1959, Κοντσέρτο γιὰ πιάνο καὶ ὄρχηστρα – 13.3.1961* μετὰ σολίστ τῆ Μαρία Χαιρογιώργου

Μίχης Θεοδωράκης: Εἰκόνες ἀπὸ τὴν Ἀντιγόνη, 8.1.1962*, Σουίτα ἀρ. 2 γιὰ ὄρχηστρα – 11.2.1963

Γεώργιος Καζάσογλου: Τρία Πρελούδια τῆς Ἐπιστροφῆς ἀπ' τὸ Μέτωπο – 5.3.1944*, Τέσσερα Πρελούδια Ἐπιστροφῆς ἀπὸ τὸ Μέτωπο – 3.7.1961*, Ἡ Τελευταία νύχτα τοῦ Βυζαντίου – 16.1.1967*

Μανώλης Καλομοίρης: Ἰαμβοὶ καὶ Ἀνάπαιστοι: «Μαριοβότανα» – 7.4.1946 μετὰ τὸν Θ. Μεζίτη, Τρίπτυχον – 28.4.1946, Θάνατος τῆς Ἀντρεωμένης – 16.3.1947, Τὸ Δαχτυλίδι τῆς Μάνας: «Ἐημέρωμα Χριστουγέννων» – 11.1.1948, Ὁ Πραματευτὴς – 23.1.1949 μετὰ τὴ σοπράνο Ἄννα Ρεμούνδου

Θεόδωρος Καρυωτάκης: Πρελούδιο - Ἰντερμέτζο - Φινάλε – 15.12.1946*, Μικρὴ Συμφωνία γιὰ ἔγχορδα

ἐπανειλημμένως πῶς θεωροῦσε τὸν Ἕλληνα μαέστρο τὸν ἰδανικότερο ἐρμηνευτὴ τῶν ἔργων τοῦ συζύγου της.

– 30.11.1947, Σουίτα Ντιβερτιμέντου – 30.11.1947, Ντιβερτιμέντο – 30.7.1951, Ἐπικὸ Τραγούδι – 30.11.1952

Ἀλέκος Κόντης: Σουίτα σὲ σὸλ ἐλ. – 11.5.1947, Πρελούδιο – 4.12.1961*

Ἀργύρης Κουνάδης: Συμφωνιέττα σὲ μι – 17.1.1954*

Ἀριστοτέλης Κουντούρωφ: Larghetto – 25.11.1960*, Συμφωνιέττα – 5.11.1962, Ὁρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη, Συμφωνικὸ Ποίημα – 15.11.1965*

Κωνσταντῖνος Κυδωνιάτης: Συμφωνία ἀρ. 1 – 15.2.1960*, Συμφωνία ἀρ. 3 «Λειτουργικὴ» – 6.11.1961*, Κοντσέρτο γιὰ πιάνο καὶ ὄρχηστρα ἀρ. 1 μετὰ σολίστ τὸν ἴδιο τὸν συνθέτη – 6.3.1967*

Ρένα Κυριακοῦ: Κοντσέρτο γιὰ πιάνο καὶ ὄρχηστρα – 19.12.1943* μετὰ τὴ συνθέτιδα

Γιάννης Κωνσταντινίδης: Ἀπὸ τὰ Δωδεκάησα – 23.2.1947*, Πρελούδιο Ὁσινάτο – 20.2.1949*, Τρεῖς Χοροὶ – 6.4.1952*

Διονύσιος Λαυράγκας: Πρελούδιο-Φούγκα – 26.6.1944

Δημήτριος Λεβίδης: Δύο Πρελούδια – 21.3.1943*

Δημήτριος Λιάλιος: Σερενάτα – 20.4.1947*

Δημήτρης Μητρόπουλος: Κρητικὴ Γιορτὴ σὲ ἐνορχήστρωση Σκαλκώτα – 5.11.1944

Σόλων Μιχαηλίδης: Δύο Βυζαντινὰ Σκίτσα – 8.7.1946*, «Τὸ Πρωῖνὸ Ἐὑπνημα» ἀπὸ τῆ Ζωὴ ἐν Τάφῳ – 18.11.1946*

Θέμης Μῶρος: Adagio γιὰ ἔγχορδα – 28.6.1948*, Ἑκστασις – 6.5.1951*

Ἀνδρέας Νεζερίτης: Ὁ Ἀργαλειὸς – 19.11.1944*, Ἑλληνικὴ Χορευτικὴ Σουίτα – 19.11.1944, Μουσικὴ Μπαλέττου – 1.3.1942* (πρὸ κρατικοποιήσεως τῆς Κ.Ο.Α.), Προανάκρουσμα στοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ – 4.4.1948*, Δύο ἀποσπάσματα ἀπ' τὸν Βασιλᾶ Ἀηλίαγο – 14.7.1952, Συμφωνία ἀρ. 1 σὲ σὸλ ἐλ. – 12.1.1959, Συμφωνία ἀρ. 2 – 18.11.1963*, Τὸ Τραγούδι τ' ἀργαλειοῦ – 19.11.1944 μετὰ τὴ Νουνούκα Σπηλιοπούλου-Φραγκιά

Ἀλέκος Ξένος: Εἰσαγωγή Ἐλευθερίας – 7.4.1946*, Συμφωνικὴ Εἰσαγωγή – 27.10.1947, Ὁ Τζαβέλλας – 6.5.1951*, Κύπρος-Ἑλλάδα μας – 21.3.1966*

Μενέλαος Παλλάντιος: Μικρὴ Σουίτα – 11.1.1942* (πρὸ κρατικοποιήσεως τῆς Κ.Ο.Α.), Προσευχὴ στὴν Ἀκρόπολη – 11.4.1943*, Θρήνος τῆς Ἀντιγόνης – 4.4.1948 μετὰ τὴν Ἄρντα Μαντικιάν, Συμφωνία σὲ σὶ ὄφ. – 4.3.1951*, Σουίτα σὲ παλιὸ στίλ – 30.6.1947, Τραγικὸ Ποίημα – 16.11.1964, Νάρκισσος – 2.2.1947*, Ντιβερτιμέντο – 29.3.1953*, Σακὸν – 4.3.1963*

Γιάννης Ἀ. Παπαϊωάννου: Τρίπτυχον – 4.8.1947*, Τὸ ποίημα τοῦ Δάσους – 9.5.1948*, Κοντσέρτο γιὰ ὄρχηστρα – 23.3.1958*

Πέτρος Πετρίδης: *Βυζαντινή Θυσία* – 11.3.1945, *Εισαγωγή Πένθιμη και Ήρωϊκή* – 15.12.1958,

Γεώργιος Πονηρίδης: *Συμφωνία αρ. 2* – 1.2.1948*, *Πρελούδιο και Φούγκα* – 2.5.1954

Νίκος Σκαλκώτας: *Δύο Έλληνικοί Χοροί* – 5.11.1944, *Τέσσερις Εικόνες* – 2.5.1949*, *Τρείς Έλληνικοί Χοροί* – 23.9.1951

Γεώργιος Σκλάβος: *Κρίνο στ' Ακρογιαλιά-Εισαγωγή* – 21.11.1943*, *Κυρά Φροσύνη: Εισαγωγή* – 2.4.1944, *Νησιώτικος Γάμος* – 1.4.1945, *Κυρά Φροσύνη: Εισαγωγή-Ίντερμέτζο* – 24.2.1952, *Άετός. Συμφωνικό Ποίημα* – 23.3.1964

*Έργα τριάντα δύο Έλλήνων συνθετών έδωσε με την Κ.Ο.Α. ο Βαβαγιάννης όλα τα χρόνια της συνεργασίας του με την Όρχήστρα.

Σολίστες που συνέπραξαν με τὸ Βαβαγιάννη Μερικοί ἀπ' τοὺς δεκάδες ξένους καὶ Ἕλληνες σολίστες πὺ ἐπαιζαν ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Θεοδώρου Βαβαγιάννη στὰ κοντσέρτα πὺ διηύθυνε με τὴν Κ.Ο.Α. ἢ ἄλλες ὀρχήστρες εἶναι ἀλφαβητικὰ οἱ: Antonio Almeida (πιάνο), ἐπαιξε στὴν τελευταία συναυλία –11.8.1969– τοῦ Βαβαγιάννη με τὴν Κ.Ο.Α. πρὶν τὴν παραίτησή του ἀπὸ τὴν Όρχήστρα, τὸ *Κοντσέρτο τοῦ Tchaikovsky*), Massimo Amfiteatroff (τσέλλο), Géza Anda (πιάνο), Vladimir Ashkenazy (πιάνο), Paul Badura-Scoda (πιάνο), Alfred Brendel (πιάνο), Monique de la Bruchollerie (πιάνο), Aldo Ciccolini (πιάνο), Mirko Dorner (τσέλλο), Pierre Doukan (βιολί), Philippe Entremont (πιάνο), Devy Erlih (βιολί), Guy Fallot (τσέλλο), Christian Ferras (βιολί), Pierre Fournier (τσέλλο), Friedrich Gulda (πιάνο), Julius Katchen (πιάνο), Wilhelm Kempff (πιάνο), Florence Kirk (τραγουδι), Leonid Kogan (βιολί), Lili Kraus (πιάνο), Nikita Magaloff (πιάνο), George Manos (πιάνο), Yehudi Menuhin (βιολί), André Navarra (τσέλλο), Riccardo Odnoposoff (βιολί), Stefano Passaggio (βιόλα), Ruggiero Ricci (βιολί), Bernard Ringesesen (πιάνο), Arthur Rubinstein (πιάνο), Matthias Rütters (φλάουτο), Miklos Sadlo (τσέλλο), Pierre Sancan (πιάνο), Wolfgang Schneiderhan (βιολί), Henry Szeryng (βιολί), Alexander Uninsky (πιάνο), Ion Voicu (βιολί), Elisabeth Wysor (τραγουδι).

Καὶ ἀπὸ Ἕλληνες οἱ: Φανὴ Αἰδαλιῆ (τραγουδι), Ἀθηνὰ Ἀλεξανδρίδου (πιάνο), Καίτη Ἀναστασάκη (ἄρπα), Ἄννα Ἀντωνιάδου-Ξύδη (πιάνο), Τάτσης Ἀποστολίδης (βιολί), Φιλοθέη Ἀράγκη-Καίσαρη (ἄρπα), Ἡλέκτρα Ἀργυροπούλου (βιολί), Ἀλίκη Βατικιώτη (πιάνο), Ζωὴ Βλαχοπούλου (τραγουδι), Φρειδερίκος Βολωνίνης (βιολί), Κωστής Γαϊτάνος (πιάνο), Ναυσικά Γαλανοῦ-Βου-

τυρᾶ (τραγουδι), Ἄρης Γαρουφαλῆς (πιάνο), Χρῆστος Γαρουφαλῆς (τσέλλο), Τώνης Γεωργίου (πιάνο), Μελίτα Γιαννηκώστα (πιάνο), Χρυσούλα Γρανίτσα-Βαφειάδου (βιολί), Κίτσα Δαμασιώτη (τραγουδι), Βάσω Δεβετζῆ (πιάνο), Παντελῆς Δεσποτιδῆς (βιολί), Νίκος Δικαῖος (βιολί), Μυρτώ Δουλῆ (τραγουδι), Εἰρήνη Δρακοπούλου-Μπίστη (βιολί), Πόπη Εὐστρατιάδου (τραγουδι), Σωκράτης Ζαργάνης (φλάουτο), Ἀντώνης Ζαχόπουλος (βιολί), Γιάννης Ζουγανέλης (τούμπα), Γιῶργος Θέμελης (πιάνο), Βύρων Κολάσης (βιολί), Σὺλβα Κούλα (βιολί), Κώστας Κούλας (βιόλα), Λένα Κουτουβαλι (τραγουδι), Κωνσταντῖνος Κυδωνιάτης (πιάνο), Ρένα Κυριακοῦ (πιάνο), Ἀγγελικὴ Κωστάλα (πιάνο), Θάνος Κωτσόπουλος (ἀφηγητής), Λίλα Δαλαοῦνη (πιάνο), Ρηνούλα Λαμπρινίδου (τραγουδι), Μάριος Λάσκαρης (πιάνο), Σπύρος Λέκκας (κόρνο), Νόρα Λουκίδου (πιάνο), Σπύρος Μάγγος (φλάουτο), Λούης Μανίκας (τραγουδι), Ἄρτα Μαντικιᾶν (τραγουδι), Δημήτρης Μαρῆς (πιάνο), Ἀργυρῶ Μεταξᾶ (πιάνο), Ντόρα Μπακοπούλου (πιάνο), Τζίνα Μπαχάουερ (πιάνο), Χαράλαμπος Μπερκέτης (σαξόφωνο), Ρίτα Μπουμπουλίδου (πιάνο), Πηνελόπη Νιάκα (πιάνο), Ἐλενα Νικολαΐδου (τραγουδι), Τότα Οικονόμου (πιάνο), Ἡρῶ Πάλλη (τραγουδι), Μαρία Παπαϊωάννου (πιάνο), Ἀνδρέας Παρίδης (πιάνο), Κώστας Πέρσης (τραγουδι), Λιῶκα Πλατσούκα (πιάνο), Σοφοκλῆς Πολίτης (βιολί), Διονύσης Πυλαρινός (τρομπόνι), Ἄννα Ρεμούδου (τραγουδι), Γιῶργος Σαχινιδῆς (σαξόφωνο), Νέλλη Σεμιτέκολο (πιάνο), Βασίλης Σταυριανός (βιολί), Ἀλίκη Σωφρονιάδου (τραγουδι), Σωτῆρης Ταχιᾶτης (τσέλλο), Σπύρος Τόμπρας (βιολί), Τύχα Τουρλιτάκη (τραγουδι), Λουκάς Τριαντάκης (πιάνο), Καίτη Τρούλη (πιάνο), Τάνια Τσαγουρίδου (τραγουδι), Χαράλαμπος Φαραντάτος (κλαρινέττο), Μιρέιγ Φλερῦ (τραγουδι), Κική Φλώρου (πιάνο), Ματθαῖος Φορτούνας (ῶμποε), Νουνούκα Φραγκιᾶ-Σπηλιοπούλου (τραγουδι), Βάσω Φραγκουλάκη (τραγουδι), Μαρία Χαιρογιώργου (πιάνο), Μαρία Χαμουδοπούλου (πιάνο), Γιῶργος Χατζηνίκος (πιάνο), Καίτη Χουρμουζίου (πιάνο), Μαρίτσα Χωραφᾶ (πιάνο), Δημήτρης Χωραφᾶς (βιολί).

Τιμητικὲς Διακρίσεις

Γιὰ τὴν προσφορά του στὴ μουσικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας ὁ Βαβαγιάννης τιμήθηκε ἀρκετὲς φορές ἀπὸ διαφόρους ἑλληνικοὺς ὀργανισμοὺς καὶ συλλόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ξένες κυβερνήσεις. Ἀναφέρουμε:

Ο Θ. Βαβαγιάννης με τη Τζίνα Μπαχάουερ μετά από συναυλία τους στο Ήρωδειο, 4.8.1958 (Αρχείο Κ.Ο.Α.).

I) Ως αναγνώριση της μεγάλης προσφοράς του στον τομέα της μουσικής δέχτηκε εκ μέρους του Υπουργείου Έξωτερικών των Η.Π.Α., τιμητική πρόσκληση να επισκεφθεί και να παρακολουθήσει από κοντά όλες τις μουσικές δραστηριότητες της μεγάλης αυτής χώρας: ὀρχήστρες, ὠδεῖα, φεστιβάλ, κ.τ.λ. ὡς ἐπίσημος καλεσμένος της, προσφέροντας του ὅλα τὰ ἔξοδα: ταξιδιού, διαμονῆς, μεταβάσεως ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ξενοδοχείων κ.τ.λ. Ἐπιπλέον, συνεντεύξεις με τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ διάσημα πρόσωπα στὸ χῶρο τῆς μουσικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1950).

II) Σὲ ἔνδειξη ἀναγνώρισης τῆς μεγάλης προσφοράς του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν τέχνη, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων Παῦλος ὁ Β΄ τοῦ ἀπένευμε τὸν Σταυρὸ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος (1961).

III) Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνηση τοῦ ἀπένευμε τὸ Παράσημο τοῦ Ἐπίσημου Ἰππότη τῆς Τάξεως τῶν Ἀξιῶν τῆς Ἰταλικῆς Δημοκρατίας (1962).

IV) Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνηση τοῦ ἀπένευμε τὸ Ἄργυρὸ Μετάλλιο τῆς Πόλης τῶν Παρισίων (Prix Thorlet, 1969).

V) Ὁ Σύνλογος τῶν Καθηγητῶν Ἀναγνωρισμένων Ὄδειων τοῦ ἀπένευμε τὸ Τιμητικὸ Δίπλωμα τοῦ Συλλόγου (1978).

VI) Ἡ Ἑλληνικὴ Περιγητικὴ Λέσχη τοῦ ἀπένευμε τὸ ἀναμνηστικὸ Μετάλλιο τῆς 60ετίας της, γιατί ὡς μέλος της ἐπὶ 45 χρόνια, βοήθησε στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου της (1982).

VII) Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τοῦ ἀπένευμε τὸ Βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας (1986).

VIII) Ὁ Σύνλογος Καθηγητῶν καὶ Διδασκάλων τοῦ Ὄδειου Ἀθηνῶν τοῦ ἀπένευμε τιμητικὸ Μετάλλιο, ἀναγνωρίζοντας τὴν προσφορά του στὴ Μουσικὴ Παιδεία τῆς χώρας μας (1988).

Βαβαγιάννης καὶ Κριτική

Ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ διεθνὴς κριτικὴ ἀντιμετώπισε

τὸν ἀρχιμουσικὸ Θεόδωρο Βαβαγιάννη με σεβασμὸ, ἀναγνώριση τῶν προσόντων του καὶ δίνοντας θάρρος καὶ κουράγιο γιὰ τὸ μουσικὸ του μέλλον, τὴν ἐποχὴ τῆς νεότητάς του. Ἐδῶ θὰ δοῦμε ὀρισμένα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ καὶ ξένο Τύπο. Ὁ Βασ. Ἡλιάδης στὴν ἐφημερίδα Ἐλεύθερον Βῆμα τῆς 13^{ης}.4.1937, ἔγραφε γιὰ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ Βαβαγιάννη ὡς διευθυντοῦ ὀρχήστρας στὸ «Ἀμφιπαραίειον» στίς 11.4.1937, ὅτι «ὁ νεαρὸς μαέστρος Θ. Βαβαγιάννης διηύθυνε με Θεῖο πῦρ καὶ Θεῖα ἔμπνευσι τὴν ὀρχήστρα». Ὁ Friedrich W. Herzog σὲ κριτικὴ του με ἡμερομηνία 11.4.1943 γιὰ συναυλία τῆς Κ.Ο.Α. στὰ «Ὀλύμπια» σημείωνε:

Ἄν κάποιος ἤθελε νὰ ἐξηγήσει τὴν πειστικὴ καὶ συναρπαστικὴ τέχνη διεύθυνσης ὀρχήστρας τοῦ Θ. Βαβαγιάννη με παραδείγματα ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς κορυφαίους ἀρχιμουσικούς, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρει διάφορα ὀνόματα, χωρὶς νὰ ἐξαντλεῖται ἢ ἐξίσωση. Ἡ νευρώδης παθιασμένη φύση ἐνὸς CARL SCHURICHT, ἢ πιὸ ρωμαλέα μουσικὴ αἴσθησι ἐνὸς HERBERT ALBERT ἢ ἐνὸς JOSEPH KEILBERTH, ἢ μορφολογικὴ σαφήνεια δομῆς ἐνὸς CARL BÖHM καὶ ἡ ἀδιάκοπη τήρησι τῆς εὐθείας ἐνὸς HERMANN ABENDROTH – γιὰ νὰ ἀναφέρουμε μόνο μερικοὺς ἀπὸ τοὺς διάσημους Γερμανοὺς ἀρχιμουσικούς – ξαναβρίσκονται σὰν ἐπιμέρους χαρακτηριστικὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Θ. Βαβαγιάννη, ποὺ παραμένει ὡστόσο στὴ συνολικὴ θεώρησι τῆς προσωπικότητάς του, μοναδικὰ καὶ ἀδιάκοπα Βαβαγιάννης. [...] Οἱ χειρονομίες του εἶναι μετρημένες καὶ ὀρισμένες, ἀλλὰ ἐπιβάλλουν με δικτατορικὸ τρόπο στὴν Ὀρχήστρα τὴν ἐρμηνεία τοῦ κάθε ἔργου ποὺ ἐκτελεῖ «ἔτσι καὶ ὄχι ἀλλοιῶς (SO UND NICHT ANDERS)» [...]

Ἡ ἐφημερίδα *Evening Star* τῆς 1^{ης} Μαΐου γιὰ τὴ συναυλία τοῦ Βαβαγιάννη με τὴν «National Symphony» τῆς Οὐάσινγκτων τῶν Η.Π.Α. μεταξὺ ἄλλων τόνιζε πὼς «Ὁ Θεόδωρος Βαβαγιάννης [...], εἶναι ἓνας πολὺ ἔμπειρος καὶ ἄξιος διευθυντής. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συναυλίας παρατήρησα ὅτι θὰ ἔπρεπε κάποτε νὰ ἔχει διατελέσει διευθυντὴς μιᾶς χορωδίας, γιατί κατὰ τὴ διεύθυνσή του δὲν ἀφήνει ποτὲ καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὸ ἀκριβὲς ἀποτέλεσμα ποὺ ἐπιδιώκει, καὶ αὐτὸ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ του σημείωμα στὸ πρόγραμμα». Γιὰ τὴν ἴδια συναυλία ὁ Day Thorpe τῆς *Washington Evening Star* ἔγραψε πὼς «ἀνάμεσα στοὺς φημισμένους μεγάλους ἀρχιμουσικούς ποὺ πέρασαν φέτος ἀπὸ τὴν Ὀρχήστρα τῆς Οὐάσινγκτων, κανεὶς δὲν ἀποδείχθηκε τόσο ἀπόλυτα μουσικὸς σὰν τὸν Βαβαγιάννη».

Ὁ Dr. Josef Scwermann στὴν ἐφημερίδα *Westdeutsche Allgemeine* τῆς 10^{ης} Φεβρουαρίου 1961 σημειώνει πὼς «κάθε κίνησή του στὴν ἀπόδοσή της ἔχει σκοπὸ, νόημα καὶ σημασία. Ὀλόκληρο τὸ σῶμα του μετέχει στὴν τόσο ζωντανή, ἀσυνήθιστα ἐνεργητική, ἐντυπωσιακὴ καὶ ἐντατικὴ ἐρμηνεία του. Τὴ διαυγῆ τεχνικὴ του συναγωνίζεται ὑπερχειλίζων ζῆλος γιὰ μιὰ πλαστικὴ ἀπόδοση, γιὰ μιὰ βαθμιαία ἐναλλαγὴ τῆς ἡχητικῆς εἰκόνας, γιὰ μιὰ ἀκρίβεια καὶ διαφάνεια. Ἀκούραστη εἶναι ἡ εὐαίσθητη μουσικὴ του φύση γιὰ πλαστικότητα καὶ σκιαγράφηση, ἀκόμη καὶ σὲ ἔργα τόσο κοινά, ὅπως τοῦ TCHAIKOVSKY καὶ τοῦ BORODIN».

Ἡ Ἑλλάδα ἔδωσε πρώτη φορὰ τὸ παρὸν στὸ «Φεστιβάλ τῆς Ἀνοιξῆς τῆς Πράγας» μέσω τοῦ Βαβαγιάννη, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὴ Φιλαρμονικὴ Ὀρχήστρα τῆς Πράγας στίς 14.5.1963. Τὴν ἐπαύριον ὁ Vladimir Sefl στὴν ἐφημερίδα *Vecerni Praha* ἔγραφε ὅτι «ἡ πρόσκληση τοῦ Θεοδώρου Βαβαγιάννη ἐκ μέρους τοῦ Φεστιβάλ, ὑπῆρξε μιὰ μεγάλῃ ἐπιτυχία. Πρόκειται γιὰ μιὰ καλλιτεχνικὴ προσωπικότητα ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕνα ὑψηλὸ βαθμὸ μουσικότητας, εὐαισθησίας καὶ ὠριμῆς σκέψης». Ἐνῶ ὁ K.H.R. στὴν ἐφημερίδα *Kurier* τῆς 23^{ης} 5.1965 ἐπ' εὐκαιρία τῆς 2^{ης} συναυλίας τῆς Αὐστριακῆς *Tonkünstler* ξεκινοῦσε τὴν κριτικὴ του λέγοντας πὼς «ὁ Θεόδωρος Βαβαγιάννης, Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν, εἶναι ἕνας GRANDSEIGNEUR τῆς μπαγκέττας». Ὁ Π. Πετρίδης ἀπὸ τὸ βῆμα «Μουσικὰ Σημειώματα» στὴν ἐφημερίδα *Καθημερινή* τῆς 13^{ης} 12.1953 γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Λύκου τοῦ Prokofien ἔγραφε, μετὰ ἀλλῶν: «Στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ μαέστρος κ. Βαβαγιάννης εὐρέθῃ ἀσφαλῶς σὲ προσφιλεῖς ἔδαφος χάρις στὸ ἐξαιρετικὸ του ταλέντο στὴν συναρμολόγησι λεπτεπιλέπτων μουσικῶν μηχανισμῶν». Μετὰ τὰ συγχαρητήρια πρὸς τοὺς σολίστες τοῦ ἔργου, ὁ Πετρίδης συνέχισε συγχαίροντας «καὶ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν κ. Βαβαγιάννην, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωσε μίαν τῶν καλύτερων ἐκ τῶν ὀκτῶ ἢ δέκα ἐκτελέσεων τοῦ ἔργου ποὺ ἔτυχε νὰ ἀκούσω σὲ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κέντρα». Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ Γεώργιος Βῶκος στὴ «Μουσικὴ Κριτικὴ» του στίς 2.8.1956 μιλοῦσε σὺν τοῖς ἄλλοις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἑλβετοῦ Vuataz *Εἰσαγωγή γιὰ μιὰ Γιορτὴ τῆς Νεότητος* ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ ἐρμηνεία τῆς «ἀπετέλεσε κριτήριον διὰ τὴν ἰκανότητα τοῦ κ. Βαβαγιάννη καὶ εἰς τὴ διεύθυνσιν πολυδαιδάλων μοντέρνας τεχνοτροπικῆς ὑφῆς συμφωνικῶν ἔργων».

Βαβαγιάννης – Μητρόπουλος

Δὲ νοεῖται ὅμως νὰ γράψουμε γιὰ τὸ Θεόδωρο Βαβαγιάννη καὶ νὰ μὴν ἀναφερθοῦμε στὴν «σχέση ζωῆς» ποὺ ἀνέπτυξε μὲ τὸ Δάσκαλο καὶ μέντορά του Δημήτρη Μητρόπουλο. Ὁ Βαβαγιάννης ἀπὸ τὰ μαθητικὰ του χρόνια στὸ Ὄδειο Ἀθηνῶν γνώρισε καὶ συναναστράφηκε τὸν Δημήτρη Μητρόπουλο ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ τελευταῖος ἀποφάσισε νὰ ἀφήσει τὴν Ἑλλάδα ὀριστικὰ καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴ Μιννεάπολη τῶν Η.Π.Α., πρὶν τὸ ξέσπασμα τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Αὐτὴ δὲ τὴν περίοδο καὶ μέχρι τὴν «ἐξαύλωση» τοῦ Μητρόπουλου καί, ὄχι τὸ θάνατό του – ὅπως εἶπε ὁ Βαβαγιάννης στὰ λόγια ποὺ ἀνέγνωσε στὴ συναυλία τῆς Κ.Ο.Α. ποὺ διηύθυνε στίς 7.11.1960, πέντε μέρες μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Δασκάλου του – ὁ Μητρόπουλος ἐπικοινωνοῦσε γραπτῶς μὲ ἐπιστολὰς καὶ κάρτες μὲ τὸν ἀγαπημένο παλαιὸ μαθητὴ του, ἐπιστήθιο φίλο του πιά. Μιὰ σχέση ποὺ μοιραζόταν ἐξίσου καὶ μὲ τὸν ἕτερο μαθητὴ καὶ ἀδερφικὸ του φίλο, Κωνσταντῖνο Κυδωνιάτη. Ὁ Μητρόπουλος αἰσθανόταν τοὺς δύο αὐτοὺς μαθητὲς του σὰν παιδιὰ του. Χαρακτηριστικὴ ἄλλωστε ἡ συνήθης προσφώνησή του, «ἀγαπημένο μου παιδί», στὰ γράμματα ποὺ τοὺς ἔστειλε.

Μὲ τὸν Βαβαγιάννη ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος γνωρίστηκε στὰ 1925 μὲ τὴν ἐπιστροφή τοῦ τελευταίου ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Στὴν Ἑλ. Χαλκούση¹⁵ ὁ Θεόδωρος Βαβαγιάννης ἐκμυστηρευόταν ὅτι, ὅταν ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος ἐπέμενε νὰ διευθύνει ὁ Βαβαγιάννης τὴν Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τοῦ Ὄδειου Ἀθηνῶν τὸ καλοκαίρι τοῦ 1933 (ἀφοῦ δὲν εἶχε καταστῆι δυνατὸν στίς ἀπολυτήριές του ἐξετάσεις τὸ προηγούμενο καλοκαίρι), τοῦ ἔλεγε ὅλο μεγαλοφυχία: «Πρέπει νὰ φύγω ἐγὼ γιὰ νὰ ἐμφανισθεῖς ἐσύ...». Ἔτσι, στίς 24 Μαΐου 1933, ἐνῶ κατευθύνοντο πρὸς τὸ Νοσοκομεῖο Ἐρυθρὸς Σταυρὸς γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν τρομπεττίστα τῆς Ὀρχήστρας Εὐάγγελο Εὐαγγελίου ποὺ εἶχε χειρουργηθεῖ, ὁ Μητρόπουλος ρώτησε τὸ Βαβαγιάννη τί ἤθελε νὰ διευθύνει, καὶ ἐκεῖνος ἀμέσως ἀπήντησε «ὀτιδὴποτε ἐκτὸς ἀπὸ Beethoven», κι αὐτὸ διότι γνώριζε τίς παγίδες καὶ δυσκολίες τοῦ συνθέτη γιὰ ἕναν νέο ἀρχιμουσικόν. Ἔτσι, ἀποφάσισαν νὰ διευθύνει τὴν *Ἀκαδημαϊκὴ Εἰσαγωγή* τοῦ Brahms.

Ἐδῶ πρέπει νὰ κάνουμε λόγο καὶ γιὰ τὴ γνωστὴ παρέα τοῦ Μητρόπουλου ἐκεῖνα τὰ χρόνια μὲ

15. Ὁ.π.

τὴν ὁποῖαν ὄργανον κυριολεκτικὰ ὅλες τις ἑλλη-
νικὲς κορυφογραμμὲς. Πρόκειται γιὰ τὴν περιφρη-
ματικὴ ὁμάδα τοῦ Μητρόπουλου. Οἱ ἀναβάσεις
τοὺς στὴ Δίρφυ, τὸν Ταῦγετο, τὸν Ὑμηττό, τὸν
Κιθαιρώνα, στὸ «Θρόνο τοῦ Διὸς» ἢ «Στεφάνι»
(ὑψ. 2.909 μ.) στὸν Ὀλυμπο καὶ ἄλλοι ἔμειναν
ἱστορικές. Ἡ ὁμάδα αὐτὴ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὰ ἀδελ-
φια Κωνσταντῖνο καὶ Φαίδωνα Κυδωνιάτη, καὶ
Θεόδωρο καὶ Γιάννη Βαβαγιάννη (τσελλίστα), τὸ
βιολονίστα καὶ τραγουδοποιὸ Μιχάλη Γαβριηλίδη
(ἀδελφὸ τοῦ ἠθοποιοῦ κυρίως τοῦ ἑλαφροῦ μουσι-
κοῦ θεάτρου καὶ τῆς πρῶτης Γιώργου Γαβριηλίδη,
συζύγου τῆς ἐπίσης ἠθοποιοῦ τοῦ ἑλαφροῦ μουσι-
κοῦ θεάτρου καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ξένης ὀπερέ-
τας Μαρίκας Κρεββατᾶ) καὶ τὸν Εὐρυσθένη (Γέ-
νης) Χατζηλουκά. Κάποιες φορές συμμετεῖχαν οἱ
Γιῶργος Σταμπολῆς, Γιῶργος Θ. Κακριδῆς, οἱ
πιανίστριες Ἡλέκτρα Παπαδοπούλου καὶ Εὐγενία
Τρικκαίου κ.ἄ. Μία δὲ συντομότερη ματιὰ σὲ τρία
γράμματα τοῦ Μητρόπουλου στὸν Κυδωνιάτη θὰ
μᾶς πείσει γιὰ τὰ παραπάνω.

Ἀπὸ τὴ Ρώμη, 6.2.1933 ὁ Δημήτρης Μητρό-
πουλος τελειώνει κάρτα του στὸν Κωνσταντῖνο
Κυδωνιάτη ὡς ἐξῆς: «Νὰ μοῦ χαιρετήσεις ὅλα τὰ

παιδιά, τοὺς φίλους μας, τὴν παρέα μας: Τένης,
Φαίδων, Σόλων [ἐνν. Κυδωνιάτης], Γιάννης, Θεό-
δωρος, Ἡλέκτρα, Μαρίτσα [ἐνν. Χωραφᾶ] καὶ πὲς
τοὺς πᾶς ἢ καρδιά μου εἶναι πάντα μαζί τους!». Ὁκτὼ
μέρες μετὰ (14.2.1933) πάλι ἀπὸ τὴ Ρώμη,
κλείνει μὲ τὰ ἀκόλουθα:

Τώρα θὰ μοῦ χαιρετήσεις, καὶ θὰ μοῦ φιλήσεις τὰ
ἀγαπημένα μου παιδιά! Ἀπὸ χίλια φιλιὰ στὸν Φαί-
δωνα, στὸν Σόλωνα, στὸ Γιάννη, στὸ Θεόδωρο,
στὸν Τένης, στὴν Ἡλέκτρα, στὴ Μαρίτσα. Ὀλικὸν
ποσὸν = 7.000 φιλιὰ γιὰ τὴν παρέα μας. Πάντα δι-
κός σου, Δ. Μητρόπουλος. Ὑ.Γ. καλὸ θὰ ἦταν ἐὰν
κανεὶς δὲν ἐλάβαινε γυῶσιν αὐτῆς τῆς παρέας μας
τῶν μουσικῶν μας, καὶ τῆς ἰδιαίτερης ἀγάπης ποὺ
τρέφω γιὰ ὅλους σας. Τὴ χαρὰ μας καὶ τὴν εὐτυχία
τῆς φιλίας μας δὲν πρέπει νὰ τὴν λερώσουν κακὰ
μάτια, καὶ κακὲς ψυχές. Ἡ θρησκεία μας νὰ ἴναι
κρυφὴ καὶ ἱερή!

Σὲ ἄλλο γράμμα δέ, ἀπὸ τὴ Nantes τῆς Γαλλίας
τῆς 21^{ης}.2.1933 στὸ τέλος τοῦ γράμματος τοὺς ἀπο-
καλεῖ ὅλους «ἀδελφια» του.¹⁶

ΧΡΗΣΤΟΣ ΗΛ. ΚΟΛΟΒΟΣ*

16. Οἱ ἐπιστολὲς φυλάσσονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ γράφοντος.
Συμπληρωματικὴ Βιβλιογραφία: Yannis Belonis, «The
Greek National Music School», in Katy Romanou (ed.),
Serbian & Greek Art Music, U.S.A., Intellect books, 2009,
σ. 125-162· Μάνος Ἐλευθερίου, Ἡ Γυναίκα ποὺ Πέθανε
Δύο Φορές, Ἀθήνα, Μεταίγμιο, 2006· Τάκης Καλογε-
ρόπουλος, Οἱ Τρεῖς Πρῶτες Συναυλίες τῆς Κ.Ο.Α. στὴ
Μουσικὴ τῆς Στέγης, Ἀθήνα, Κ.Ο.Α., 1991· τοῦ ἰδίου,
Κρατικὴ Ὀρχήστρα Ἀθηνῶν. Προϊστορία καὶ Ἱστορία,
Ἀθήνα, Κ.Ο.Α., 2004· τοῦ ἰδίου, Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς
Μουσικῆς, «Ἀπ' τὸν Ὀρφέα ἕως Σήμερα», Ἀθήνα,
Γιαλλελῆς, 1998· Γεώργιος Φ. Κατραλῆς, Κωνσταντῖ-
νος Κυδωνιάτης, 1908-1996. Ἡ ζωὴ καὶ τὸ Ἔργο του,
Πνευματικὸ Κέντρο Δήμου Τριπόλεως, Τρίπολη, Πα-
ρουσία, 2004· Χρήστος Ἡλ. Κολοβός, «Δημήτρης
Μητρόπουλος – Κωνσταντῖνος Κυδωνιάτης· σχέση
ἀδολῆς φιλίας, Δασκάλου καὶ μαθητῆ, Θεοῦ καὶ πι-
στοῦ. Μία σχέση ζωῆς», στὸ Δημήτρης Μητρόπουλος

(1896-1960). Πενήντα χρόνια μετὰ. Πρακτικὰ Συνεδρί-
ου, Μέγαρο Μουσικῆς Ἀθηνῶν, 12-13 Νοεμ. 2010,
Ἀθήνα, Orpheus, 2012, σ. 274-286· τοῦ ἰδίου, «Πλήρης
καὶ Λεπτομερειακὸς Κατάλογος τῶν Ἔργων τοῦ
Κωνσταντῖνου Κυδωνιάτη», Πολυφωνία 4 (Ἀνοιξη
2004), σ. 129-158· Χριστίνα Κ. Τζάθα, Γραμματεὺς
ἐκτὸς ὀρχήστρας - Μικρὸ χρονικὸ τῆς Κρατικῆς Ὀρχή-
στρας Ἀθηνῶν, Ἀθήνα, Γκοβόστης, 1990· Ἀντώνιος Ἰ.
Χρονόπουλος, Χορωδίες. Τὸ Πολυφωνικὸ Τραγοῦδι εἰς
τὴν Ἑλλάδα (1843-1988), Ἀθήνα, χ.δ.ε., 1988. Ἀρχεῖα:
Θεοδώρου Βαβαγιάννη (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Ἀμε-
ρικανικὴ Σχολὴ Κλασικῶν Σπουδῶν), Θωμᾶ Ταμβά-
κου (Α.Ε.Μ.Θ.Τ.), Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν,
Ἰπατίας, χήρας Θεοδώρου Βαβαγιάννη, Ἰωδείου
Ἀθηνῶν καὶ Χρήστου Ἡλ. Κολοβοῦ.

* Ὁ Χρήστος Ἡλ. Κολοβός εἶναι διευθυντὴς ὀρχήστρας,
ἐρευνητῆς, βιολονίστας, διδάκτωρ διεύθυνσης ὀρχή-
στρας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Montréal.